

LIITE 5: UUDEN KIRJASTOJÄRJESTELMÄN MODUULIT

Uuden kirjastojärjestelmän vaatimusmäärittely ja projektisuunnitelma

Uusi kirjastojärjestelmä muodostuu useista itsenäisistä toiminnallisista kokonaisuuksista, jotka toimivat yhdessä rajapintojen kautta.

Ylimmän tason moduulit muodostuvat kirjastojärjestelmän toimintakokonaisuuksien ympärille:

- aineiston kuvailu ja kokoelmien hallinta
- aineiston käyttö, lainaus ja kaukopalvelu
- aineiston hankinta ja elinkaaren hallinta
- hallinnolliset järjestelmät ja rajapinnat muihin järjestelmiin

Kuva 1. Modulaarinen kirjastojärjestelmä

Kukin näistä voi, ja tulee todennäköisesti jakautumaan pienempiin osamoduuleihin. Tarkempi jako selviää järjestelmän suunnittelun aikana. Modulaarisuus merkitsee joustavuutta sekä ohjelmiston kehityksessä että käytössä: uudistuksia voidaan tehdä osa kerrallaan, joiltakin osin voi olla käytössä vaihtoehtoisia moduleita, kirjastolle itselleen tarpeettomiin moduleihin ei tarvitse tutustua. On myös mahdollista, että jokin kirjasto käyttää joiltakin osin jotain Uuden kirjastojärjestelmän kokonaisuuteen kuulumatonta järjestelmää.

Aineiston kuvailu ja kokoelmien hallinta

Metatiedon tuottamiseen käytetään tässä vaiheessa luettelointityökaluksi kutsuttua järjestelmän osaa, jolla voidaan tuottaa paitsi aivan uusia metatietueita, myös muokata olemassa olevia tai muista tietovarannoista työkalulla poimittuja tietueita. Luettelointityökalu on erillinen, erilaisiin tarpeisiin mukautettava moduuli, joita voi olla periaatteessa myös useita erilaisia.

Jotta asiakas käytännössä löytää kirjastosta tarvitsemansa aineiston,

esimerkiksi tietyn kirjan tai lehden, täytyy se ensin kuvailla metatietoja hyödyntäen tietokantaan/tietovarantoon. Kirjastoaineiston kuvailun tuloksena syntyy tarkoituksenmukainen tiedonhakuympäristö, jossa käyttäjä voi metatietoihin kohdistuvien hakujen avulla löytää, tunnistaa, valita ja saada käyttöönsä tietoa ja erilaisia kirjastoissa saatavilla olevia aineistoja.

Tulevina vuosina tulee kansainvälisellä tasolla tapahtumaan suuria muutoksia, jotka vaikuttavat Suomenkin kirjastoissa tuotettavan kuvailevan metatiedon muotoon ja rakenteeseen. Semanttisen yhteentoimivuuden aikaansaamiseksi nykyisestä tietuesidonnaisesta tiedontallennuksesta luovutaan ja siirrytään kohti itsenäisten, koneluettavien tietoelementtien tallennusta (ns. funktionaalinen tietomalli, FRBR). Metatiedon yhteiskäytön tavoitteena on

- avoin tuotantoympäristö, jossa voi hyödyntää nykyistä joustavammin avoimia sanastoja, tietokantoja ja valmiita metatietosettejä osaksi kuvailua
- ideaalissa metatietomaailmassa kunkin maan avoimet metatietovarannot luovat aukottoman toisiinsa linkittyvien metatietojen verkoston eikä metatietoja tarvitse kopioida tietokannasta toiseen
- informaatioketjun eri toimijoiden – mm. julkaisijoiden, kirjastojen, tutkijoiden – lisääntyvä yhteistyö metatiedon linkittämisessä tulee tehostamaan metatiedon tuotantoa ja luomaan uusia näkökulmia tietoon

Uudet ISBD- kuvailusäännöt otettiin käyttöön vuonna 2012, RDA-kuvailustandardi tullaan ottamaan käyttöön näillä näkymin vuosina 2014 - 2015 ja lähivuosina myös useissa kirjastojärjestelmissä käytössä oleva MARC 21 -tiedontallennusformaatti tullaan korvaamaan uudella formaatilla. Uuden formaatin käyttöönoton aikataulu on toistaiseksi vielä täsmentymättä, sillä uudistamistyötä tehdään kansainvälisellä tasolla Library of Congressin (Yhdysvallat) johdolla.

Kuvailussa hyödynnetään käytettävissä olevia tietovarantoja:

- sanastot
- tunnistetietojärjestelmät
- asiasanastot
- muiden maiden kansallisbibliografiat
- muiden kuvailevan metatiedon tuottajien tietovarannot

Aineiston käyttö, lainaus ja kaukopalvelu

Aineiston käytössä tähdätään sen joustavaan yhteiskäyttöön – asiakkaat voivat helposti käyttää useita kirjastoja ja aineistoa voidaan tehokkaasti toimittaa käyttäjän luo. Tarkoitusta palvelevat kirjastojen yhteinen asiakastietokanta ja yhteisen kirjastojärjestelmän mahdollistama joustava logistinen verkko aineiston liikuttelemiseksi sinne missä asiakas sitä tarvitsee.

Moduulin osamoduuli on "lainaustyökalu", jolla hallitaan aineiston käyttöä. Myös lainaustyökaluja voi olla erilaisia eri tarkoitukseen. Muita osia ovat

tietokannat, kuten asiakastietokannat ja käyttötapahtumatietokannat.

Aineiston käytön, lainauksen ja kaukopalvelun kattamia toimintoja ovat mm:

- rekisteröityminen ja asiakkaan tunnistus
- tietoturva
- aineiston paikannus (KDK:n asiakasliittymän kautta)
- lainaustapahtuma
- varaaminen
- palautus
- uusiminen
- muistutukset ja ilmoitukset
- maksut ja sanktiot
- laskutus ja perintä
- lainauksen säännöt
- lainauksen tilastointi
- e-aineistojen käyttäjien tunnistautuminen, pääsynvalvonta, käyttölisenssit
- riittävien aineistojen saatavuustietojen saamisen varmistaminen asiakasliittymään
- aineiston yhteiskäytön vaatima tiedonsiirto kirjastojärjestelmässä mukana olevien kirjastojen välillä
- e-aineistojen kaukopalvelu, artikkelien välitys
- painetun aineiston kaukopalvelu

Aineiston hankinta ja elinkaaren hallinta

Aineistojen hankinta ja elinkaaren hallinta käsittää periaatteessa kaikenlaisen aineiston, niin perinteisen painetun kuin verkko- ja muun elektronisen aineiston. Tahtotila asiaa valmistelleissa ryhmissä on ollut se, että hankinta ja elinkaaren hallinta voisi tapahtua mahdollisimman pitkälle yhdellä työvälineellä. Hankinnassa käytetään hyväksi useita erilaisia tietolähteitä, mm:

- metatietovaranto sekä muut käytettävissä olevat metatietolähteet
- aineiston toimittajien järjestelmät
- aineiston käyttötiedot UKJ:n aineiston käyttöhallinnan järjestelmästä

Aineiston hankinnan ja elinkaaren hallinnan toimintoja:

- hankintaehdotus
- tilausten uusinnan valmistelu
- ehdolla olevien aineistojen arviointi
- hankintapäätös ja hankintaehdotuksen täydentäminen
- tilaaminen

- tilauksen seuranta
- vastaanotto ja käyttöönsaattaminen sekä saatavuuden seuranta
- määrärahojen seuranta ja laskujen käsittely
- raportointi
- poisto ja/tai pitkäaikaiskäyttö

Hallinnolliset järjestelmät ja rajapinnat muihin järjestelmiin

Kirjastojärjestelmäkokonaisuuden kannalta tärkeimmät UKJ:n ulkopuoliset osat ovat luonnollisesti metatietovaranto ja KDK:n asiakasliittymä. Mutta Uuden kirjastojärjestelmän tulee kytkeytyä myös ympäröivään maailmaan, niin kehysorganisaatioiden järjestelmiin kuin niiden ulkopuolellekin.

Rajapinnat tarvitaan mm. seuraaviin järjestelmiin:

- käyttäjätunnistus (kehysorganisaatio/yhteinen asiakastietokanta)
- taloushallinto (kehysorganisaatio)
- tilastointi (kehysorganisaatio)
- opintohallinto sekä opetuksen ja oppimisen tuki (kehysorganisaatio)
- tutkimushallinto ja tutkimuksen tuki (kehysorganisaatio)
- tila- ja laitehallinto (kehysorganisaatio)
- sosiaalinen media ja verkkopalvelut (kehysorganisaatio/muu maailma)
- logistiikka (aineistojen yhteiskäytössä tai kaukopalvelussa mukana oleva kirjastoverkko)
- käytettävät teknologiat, mm:
  - open access
  - julkaisuarkistot
  - semanttinen web (ontologiat)
  - linkitetty tieto
- muu kirjastojen välinen yhteistoiminta
- muut erityyppiset toimijat ja niihin liittyvät rajapinnat